

Maisemateemaryhmä matka Viroon
Ruovikkostrategia Suomessa ja Virossa – Interreg IIIA -projekti

Turun ammattikorkeakoulu
Kestävä kulttuuri – Positiivinen niukkuus
Kestävä kehitys
Jussi Heikkinen
Sanna Kari
Asta Konttinen
Juulia Mäkeläinen
Hanna Raivikko
Heini Viljanen

Matkaraportti Viron matkalta 30.8.- 1.9.2006

Jännittävä tutkimusmatkamme starttasi Helsingin eteläsataman terminaalista, mistä laiva lähti kuljettamaan 13-henkistä sekalaista seurakuntaamme Tallinnaa kohti. Perillä satamassa kuskimme odotteli meitä minibusseineen, ja lähdimme ajelemaan kohti Muhun saarta. Bussissa seurasi matkan ohjelmaintro; ryhmänjohtajamme Eija informoi meitä tulevasta matkasta ja sen tapahtumista sekä kertoi ohivilahtelevista maisemista ja Viron luonnosta.

Ajomatkamme Muhuun kesti parisen tuntia mukaan lukien lauttamatka, ja perille päästyämme ajelimme ympäri saarta ja välillä hyppäsimme bussista ulos tutkailemaan maisemia. Kävimme esimerkiksi aivan saaren reunalla: kivikkoisella, umpeen kasvavalla rannalla, joka ennen oli ollut suosittu uimaranta. Laidunnus oli kuitenkin lopetettu, ja nyt järviruoko valtasi määrätietoisesti alaa. Maannos alueella oli alvaria, Suomessa tuntemattomampaa kalkkikiveä, ja siellä kasvoi lähinnä kitukasvuista ja matalaa pensaikkoa. Oppaamme ja reissussa mukana olleet biologit kertoivat alvarille tyypillisestä kasvillisuudesta.

Matkamme jatkui ruokokattojen värittämän maiseman läpi kohti majataloa, jossa yövyimme ensimmäisen yön. Majatalon pitäjä, suomalainen pariskunta oli toteuttanut pitkäaikaisen haaveensa, ja restauroineet vanhan maatilan talleineen ja aittoineen. Saunomisen jälkeen ilta jatkui jutustelun ja hyvän seuran parissa, ja loppuillasta kömmimme viihtyisiin nukkuma-aittoihimme herätäksemme seuraavana päivänä uusiin seikkailuihin.

Koguvan kylä huokuu aitoa vanhanajan tunnelmaa

Torstaiamuksi meille oli varattu opastuskierros Koguvan kylässä sijaitsevaan Muhun museoon. Ensimmäiseksi tutustuimme pihapiiriin, jossa tunnettu virolainen kirjailija Juhan Smuul oli elänyt vanhempiensa ja sisarustensa kanssa 1900-luvun alkupuoliskolla. Päärakennuksessa oli näytillä muun muassa entisajan työvälineitä, kuten ruokokaton tekoon tarvittavia työkaluja. Kaikissa pihapiirin rakennuksissa, asuintalossa sekä aitoissa, oli ruokokatto. Yhdessä aitassa oli oma pieni huone suolan säilytystä varten. Siihen aikaan suola oli tarkoin säännöstelty elintarvike ja jos sitä oli enemmän kuin sallittiin, se piti piilottaa hyvään kätköön. Muhun saarella suolaa tarvittiin paljon muun muassa kalan säilömiseen.

Koguvan kylä edusti perinteistä virolaista rakentamista. Katot olivat suuria harjakattoja, ulkoseinät ja ovet matalia sekä kynnykset korkeita. Muhun saarella metsää oli vähän laidunnuksen vuoksi, joten kaikki rakennukseen tarvittavat tukit oli tuotava muualta. Aidat, jotka erottivat pihapiirit toisistaan, rakennettiin kivistä. Aitojen rakentaminen oli lasten tehtävä - pojat rakensivat yleensä korkeampia aitoja. Koguvan kylä oli rakennettu perinteistä virolaista kylää tiiviimmäksi, koska aluksi asukkailla oli käytössään vain yksi kaivo. Toisen kaivon rakentaminen kesti kaksi kesää, sillä kalkkikivisen maaperän kaivaminen oli erittäin työlästä.

Muhulaisille käsityö oli tärkeä elinkeino. Käsityönäyttelyssä oli esillä perinteisiä muhulaisia asuja ja seinävaatteita. Päävärinä käytettiin Muhun saarelle perinteistä kirkkaanoranssia ja vaatteet olivat hurmaavan koristeellisia sekä värikkäitä. Näyttelyssä oli muun muassa päähineitä, joita naimisissa olevien naisten oli käytettävä merkinä avioliitosta. Miehillä vastaavaa merkkiä ei syystä tai toisesta ollut.

Luontotyyppjä tutuiksi kansallispuistovierailulla

Matkamme jatkui Matsalun kansallispuistoon. Oppaamme Marju Pajumets toivotti meidät tervetulleiksi Penijoen kartanoon, joka toimii alueen opastuskeskuksena. Tutustuimme näyttelyyn, jossa esiteltiin Matsalun alueen eri biotooppeja. Kansallispuisto perustettiin vuonna 1957 ja sen kokonaispinta-ala on 486 km². Alueella elää 275 lintu-, 49 kala-, 47 nisäkäs- ja 772

putkilokasvilajia. Myös Matsalun maisemat ovat ainutlaatuisia – laajat ruovikot, harvinaiset ranta- ja puistoniityt sekä useat luodot.

Kävimme katsomassa vanhaa, suojeltua ruokokattoista taloa. Tällä hetkellä autio asuinrakennus on yksityisen henkilön omistuksessa ja vielä varsin käyttökelpoinen. Pajumets oli kuitenkin huolissaan talon tulevaisuudesta, koska nykyinen omistaja on kolmevuotias lapsi ja näin ollen taloa ei luultavasti tulla kunnostamaan lähivuosina.

Seuraavaksi matkasimme bussilla tutustumaan neljän hehtaarin suuruiselle Allika-lehtoniitylle. Ennen vanhaan kotieläinten laidunnus esti lehtoniittyjä metsittymästä. Maatalouden rakenteen muuttumisen myötä niityt vaativat ympärivuotista hoitoa – niittämistä, laiduntamista, haravoimista sekä puiden ja pensaiden harventamista. Lehtoniityillä kasvaa useita perinteisiä kasvilajeja, joista tammi oli ennen hyvinkin yleinen. Nykyään se on harvinaistunut, mutta kasvaa yhä Matsalun kansallispuiston alueella.

Suitsujoen varrella näimme kaksi ruokokattoista kalastajamajaa, jotka ovat yhä käytössä. Kiipesimme 21 metriä korkeaan lintutorniin, josta tähyilimme Matsalun lahtea ja suurinta ruovikkoaluetta. Kävimme myös Matsalun lahden etelärannalla pienessä Keemun kalasatamassa. Turisteille on rakennettu rantaan lintutorni, ruokokattoinen ruokailukatos ja wc. Lahden ruovikko ja luodot tarjoavat suojaisan pesimäpaikan lukuisille lintulajeille.

Rocca Al Mare ja Eesti Vabaõhumuseum

Perjantaiamu valkeni kauniina pienessä Lihulan kylässä. Söimme aamiaista hotellin hienossa juhlasalissa ja lähdimme hyvissä ajoin ajamaan kohti Tallinnaa ja Rocca Al Mare'n kaupunginosaa kohteena Eesti Vabaõhumuseum. Museossa oli esillä vanhaa virolaista rakennuskulttuuria, kuten vesi- ja tuulimyllyt, seppien pajat, maatilojen rakennukset, kievarit ja kirkot. Ulkoilmamuseo sijaitsi kauniilla paikalla Tallinnan länsirajalla, meren rannalla, puistomaisen metsän keskellä.

Museossa oli 72 rakennelmaa, jotka muodostavat vanhoja piha-alueita; esillä oli eri aikakausille ja eri alueille tyypillistä rakennuskulttuuria. Ensimmäinen umpipiha esitteli vanhaa ruokokatto-rakentamista. Ensiksi tutustuttiin mainion oppaamme kanssa rehetubaan. Samassa tilassa asuttiin, saunottiin ja kuivattiin vilja ja oven takana oli luuva, missä erotettiin jyvät akanoista.

Oppaamme kertoi, että tämä asumismuoto oli yleinen aina maaorjuuden lakkauttamiseen asti. Vastan jälkeen ihmisillä oli mahdollisuuksia ja halua kohentaa asuinolojaan ja taloihin rakennettiin lisää huoneita. Kamari nukkumista varten kun se ennen oli ollut lähinnä varastotilana. Uuniin tai kiukaaseen muurattiin lämmittävää muuria ja savupiippuja käyttö yleistyi. Savu väheni ja alettiin rapata ja kalkita seiniä. Vähäosaisemmat majailivat rupu-kolon vierellä imien lämpöä kolottaviin luihinsa.

Tämän jälkeen tutustuttiin moneen rakennukseen, kuten kalastajien asuntoihin Pohjois-Viron rannikolta, joiden sanottiin muistuttavan lahden pohjoispuolista rakennuskulttuuria. Talossa oli kyllä paanukatto ja räsymattoja lattialla, mutta rossipohjan tilalla oli jokin outo hiekkavalli talon kivijalan vieressä.

Suuren vaikutuksen teki myös museon tiloissa olevat näyttelyt. Toinen oli vanhaa ja uutta rinnakkain asetteleva näyttely, jossa vanhoja maisemakuvia oli otettu uudelleen täsmälleen samasta paikasta samoin poseerauksin. Paljon vanhaa oli menetetty, mutta myös paljon oli säilynyt maisemassa lähes muuttumattomana.

Keskustelumme virolaisesta dekoraatiokulttuurista saimme arvokkaita vihjeitä pitkin matkaa. Virolainen käsityö on useasti hyvinkin värikästä ja koristeltua, mutta taloissa ei ollut juuri mitään koristeita. Hirsien päitä eikä juuri mitään talon rakenteissa koristeltu. Ainoana poikkeuksena olivat riihituvan päätyjen hevosen päät, joita näimme ulkoilmamuseossa. Saarilla selityksenä lienee ollut puun vähyys, mutta mantereen puolella se ei voinut olla ainut syy. Matsalun luonnonpuisto-alueen oppaamme tarjosi syyksi virolaisten vaatimatonta luonnetta.

Toinen hieno näyttely oli kievarin suuressa salissa, jossa oli edustettuna virolaista luontokuvaamisen aatelia. Kuvat pitivät sisällään herkkiä maisemia, joista tuli hyvin selväksi virolaisen laulukansan vanha metsäpakanasielu. Kokemuksen kruunasi samassa tilassa oleva valkokangas, johon heijastettiin musiikin tahdittamia videokuvavirtoja ehkä parin vuosikymmenen takaa.

Kotiin lähdettiin paikallisen ostoskeskuksen kautta. Matkoilla on kiva käydä ja kotiin hienoa palata.